

VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI VÙNG TRUNG BỘ

TẠP CHÍ

KHOA HỌC XÃ HỘI MIỀN TRUNG

Central Vietnamese Review of Social Sciences

05⁽⁷⁹⁾ 2022

ISSN 1859-2635

TỔNG BIÊN TẬP

TS. Hoàng Hồng Hiệp

HỘI ĐỒNG BIÊN TẬP

PGS.TS. Bùi Đức Hùng (Chủ tịch)
Viện Khoa học xã hội vùng Trung Bộ

GS.TS. Nguyễn Xuân Thắng
Ủy viên Bộ Chính trị
Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh

GS.TS. Nguyễn Chí Bền
Viện Văn hóa Nghệ thuật Việt Nam

GS.TS. Trần Thọ Đạt
Trường Đại học Kinh tế Quốc dân

GS.TS. Phạm Văn Đức
Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam

TS. Hoàng Hồng Hiệp
Viện Khoa học xã hội vùng Trung Bộ

GS.TS. Nguyễn Xuân Kính
Viện Nghiên cứu Văn hóa

GS.TS. Eric Iksoon Im University of Hawaii – Hilo, Hoa Kỳ
--

GS.TS. Đỗ Hoài Nam
Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam

GS.TS. Vũ Bằng Tâm
University of Hawaii – Hilo, Hoa Kỳ

GS.TS. Nguyễn Quang Thuấn
Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam

GS.TS. Trần Đăng Xuyên
Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

BIÊN TẬP TRỊ SỰ

ThS. Châu Ngọc Hòe
CN. Lưu Thị Diệu Hiền

Mục lục

Mở xẻ phương pháp tiếp cận của chủ nghĩa tự nhiên trong nghiên cứu triết học tâm linh phương Tây <i>Nguyễn Hùng Vương, Mai Thị Hồng Liên</i>	3
An ninh con người trong Văn kiện Đại hội XIII của Đảng <i>Trần Hồng Lưu, Nguyễn Hữu Anh</i>	14
Bảo vệ quyền sở hữu trí tuệ đối với nhãn hiệu bằng biện pháp dân sự tại Việt Nam <i>Vũ Thị Phương Giang, Nguyễn Thị Hoài Thanh</i>	22
Liên kết phát triển dịch vụ logistics tại vùng kinh tế trọng điểm miền Trung <i>Hồ Thị Kim Thủy, Phan Thị Sông Thương, Phạm Quốc Trí</i>	29
Phát huy tri thức bản địa của dân tộc Thái ở miền Tây Nghệ An trong phát triển du lịch <i>Lê Thị Bích Thủy</i>	41
Diễn trình hội nhập của người Cor ở huyện Trà Bồng, tỉnh Quảng Ngãi <i>Phan Thùy Giang</i>	48
Bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa dòng họ: Nghiên cứu trường hợp dòng họ Nguyễn Tường tại thành phố Hội An, tỉnh Quảng Nam <i>Nguyễn Thị Hạnh</i>	56
Tiếp cận giáo dục phổ thông của học sinh người Cơ Tu trên địa bàn huyện Hòa Vang, thành phố Đà Nẵng <i>Phạm Trung Hiếu, Lưu Thị Diệu Hiền</i>	65
Giáo dục phòng chống quấy rối tình dục cho học sinh trung học cơ sở ở thị xã Điện Bàn, tỉnh Quảng Nam: Thực trạng và một số vấn đề đặt ra <i>Trần Thị Thu Hiền</i>	73

Contents

Examining the naturalistic approach in Western mystery philosophy <i>Nguyen Hung Vuong, Mai Thi Hong Lien</i>	3
Human security in the 13th National Party Congress documents <i>Tran Hong Luu, Nguyen Huu Anh</i>	14
Protection of intellectual property rights to trademarks by civil remedies in Vietnam <i>Vu Thi Phuong Giang, Nguyen Thi Hoai Thanh</i>	22
Linkages in development of logistics services in the Central key economic region <i>Ho Thi Kim Thuy, Phan Thi Song Thuong, Pham Quoc Tri</i>	29
Utilizing local knowledge of Thai people in tourism development in the West of Nghe An <i>Le Thi Bich Thuy</i>	41
Cor people's national integration into a unified Viet Nam in Tra Bong district, Quang Ngai province <i>Phan Thuy Giang</i>	48
Preservation and promotion of lineage culture's values: A case study of Nguyen Tuong family in Hoi An, Quang Nam <i>Nguyen Thi Hanh</i>	56
Co Tu students' access to general education in Hoa Vang, Da Nang city <i>Pham Trung Hieu, Luu Thi Dieu Hien</i>	65
Education on prevention of sexual harassment for secondary school students in Dien Ban town, Quang Nam province: The current situation and problems <i>Tran Thi Thu Hien</i>	73

Bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa dòng họ: Nghiên cứu trường hợp dòng họ Nguyễn Tường tại thành phố Hội An, tỉnh Quảng Nam

Nguyễn Thị Hạnh

Viện Khoa học xã hội vùng Trung Bộ

Email liên hệ: hanhnguyen8790@gmail.com

Tóm tắt: Văn hóa dòng họ là một trong những nét văn hóa truyền thống quý báu của người Việt xưa và nay, nó được xem là di sản văn hóa của dân tộc. Nghiên cứu này phân tích về những giá trị văn hóa như giá trị giáo dục, giá trị tinh thần, tính cố kết cộng đồng và giá trị đạo đức của dòng họ Nguyễn Tường tại thành phố Hội An. Những giá trị này được các thành viên trong mỗi gia đình, tộc họ sáng tạo, nắm giữ, thực hành, trao truyền các giá trị văn hóa gia tộc. Đây là nguồn lực quan trọng trong việc phát huy các giá trị văn hóa cộng đồng.

Từ khóa: Văn hóa, văn hóa dòng họ, bảo tồn, phát huy, Nguyễn Tường

Preservation and promotion of lineage culture's values: A case study of Nguyen Tuong family in Hoi An, Quang Nam

Abstract: Lineage culture has been one of the precious traditional cultural features of Vietnamese people for a long time, which is considered the nation's cultural heritage. This study discusses cultural values such as educational values, spiritual values, community cohesion, and moral values of the Nguyen Tuong clan in Hoi An. These values are preserved, practiced, and transmitted by all individuals of families and clans that play an important role in promoting community cultural values.

Key word: culture, lineages culture, preservation, promotion, Nguyen Tuong clan/family.

Ngày nhận bài: 01/9/2022

Ngày duyệt đăng: 20/10/2022

1. Đặt vấn đề

Hội nghị Văn hóa toàn quốc triển khai thực hiện Nghị quyết Đại hội lần thứ XIII của Đảng xác định “Đề cao các giá trị văn hóa truyền thống, khôi phục và phát huy các giá trị văn hóa dân tộc, khẳng định bản sắc văn hóa địa phương. Việc sưu tầm, lưu giữ, bảo quản, trùng tu và khai thác các giá trị văn hóa vật thể và phi vật thể ở mỗi địa phương ngày càng phải được chú trọng. Cùng với việc gìn giữ, vun đắp mối quan hệ với cộng đồng, làng xã, khẳng định truyền thống, bản sắc và niềm tự hào về địa phương trong bối cảnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2021). Như vậy, hướng gắn kết văn hóa với phát triển kinh tế sẽ góp phần nâng cao giá trị kinh tế của văn hóa, phát huy vai trò của văn hóa đối với phát triển bền vững địa phương.

Văn hóa dòng họ được xem là loại hình di sản của một thiết chế tổ chức, một cộng đồng người đặc thù nằm trong chuỗi liên kết truyền thống văn hóa của người Việt từ cấp độ cá nhân, gia đình, dòng họ, làng xã, vùng miền và quốc gia. Dòng họ Nguyễn Tường ở thành phố Hội An, tỉnh Quảng Nam là một dòng họ “danh gia vọng tộc”. Tính đến nay, dòng họ Nguyễn

Tường đã tồn tại trên vùng đất Hội An hơn 200 năm, gia tộc Nguyễn Tường đã để lại nhiều dấu ấn lịch sử, là kho tàng trữ liệu văn hóa - Hán Nôm cho Di sản văn hóa Hội An. Đặc biệt, có nhiều thế hệ nổi tiếng đỗ đạt trên các lĩnh vực thi cử, khoa bảng, làm quan, văn chương, nghệ thuật đáng ghi nhận góp phần tô điểm, làm rạng rỡ bức tranh truyền thống văn hóa của vùng đất Hội An xưa và nay. Hiện nay, Từ đường của dòng họ này vẫn còn lưu giữ một số tư liệu quý báu của gia tộc như: gia phả, hành thuật; văn bằng (*sắc, chiếu, bằng, trát - lệnh truyền, tấu, đơn, bẩm, khế ước, thư, biên nhận, chúc thư...*) và các sáng tác (thơ, văn, đối - liễn,...). Khung niên đại của nguồn tư liệu này từ cuối thế kỷ 18 đến đầu thế kỷ 20. Chính vì vậy, bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa dòng họ Nguyễn Tường có ý nghĩa quan trọng - đóng góp giá trị văn hóa - lịch sử vào kho tàng di sản văn hóa Hội An và tỉnh Quảng Nam.

2. Một số vấn đề lý luận về văn hóa dòng họ gắn với phát triển bền vững

Dòng họ được xem là một cộng đồng xã hội thu nhỏ, xét ở cấp độ vĩ mô, Ngô Đức Thịnh (2010, tr.46) cho rằng, dòng họ là một thực thể xã hội mang tính phổ quát của loài người. Nó hình thành trên cơ sở quan hệ huyết thống của một quần thể người nhất định thể hiện qua ý niệm về dòng dõi từ một ông tổ chung. Do vậy, dòng họ là một thực thể vừa mang tính sinh học, vừa mang tính xã hội. Nó xuất hiện từ rất sớm trong xã hội loài người, trở thành một nguyên lý cố kết giữa các con người sớm nhất, rồi biến đổi qua các thời đại và tồn tại cho đến ngày nay. Lễ đó dựa trên các nguyên lý tự nhiên, đó là tính cố kết dòng họ theo huyết thống; trao truyền các giá trị văn hóa qua các thế hệ; và quá trình hình thành, phát triển dòng họ sản sinh các giá trị văn hóa vật thể, cùng giá trị văn hóa phi vật thể của dòng họ góp phần làm giàu kho tàng di sản văn hóa dân tộc. Đó chính là ý thức về cội nguồn tổ tiên dòng tộc, ý thức tôn vinh đền đáp công ơn của những vị doanh nhân dòng họ, hành vi ứng xử của mỗi cá nhân đối với gia đình, dòng họ, góp phần tạo nên bản sắc văn hóa riêng của mỗi dòng họ, địa phương mỗi vùng miền.

Vậy câu hỏi đặt ra vai trò của văn hóa dòng họ gắn với phát triển bền vững được biểu hiện ở những khía cạnh nào? Theo Quyết định 1874/QĐ-TTg, ngày 13/10/2014 của Thủ tướng chính phủ chỉ rõ “Giá trị văn hóa của các địa phương này được xem là một lợi thế so sánh của vùng kinh tế trọng điểm miền Trung, phục vụ quá trình tái cơ cấu kinh tế, chuyển đổi mô hình tăng trưởng theo hướng bền vững”. Đồng thời theo quan điểm của hai học giả Quang Minh và Nguyễn Thị Thu Trang nhìn nhận vai trò của cộng đồng từ góc độ bảo tồn di sản văn hóa: “Phát triển bền vững là khả năng phát triển liên tục và lâu dài mà không làm tổn hại tới môi trường tự nhiên và môi trường xã hội” (Quang Minh & Nguyễn Thị Thu Trang, 2012). Nghĩa là song song với phát triển kinh tế, rất cần quan tâm tới việc duy trì, tái tạo, bảo vệ và phát huy cùng lúc hai loại tài nguyên thiên nhiên và tài nguyên văn hóa. Việc bảo tồn các giá trị văn hóa gắn với sự phát triển còn được hiểu là không được cản trở sự phát triển, ngược lại còn phải phục vụ đắc lực cho việc phát triển bền vững. Dòng họ và văn hóa dòng họ Nguyễn Tường có khả năng đóng góp cho sự phát triển bền vững vào kho tàng di sản văn hóa Hội An nói riêng và vùng kinh tế trọng điểm miền Trung⁽¹⁾ nói chung. Trên các khía cạnh văn hóa - xã hội như: (1) giáo dục, giáo dục tính nhân văn cho mỗi cá nhân trong gia đình và dòng họ; (2) tạo dựng một môi trường văn hóa - xã hội lành mạnh làm cơ sở vững chắc cho sự phát triển; (3) bảo tồn các giá trị văn hóa vật thể, phi vật thể của gia tộc tiềm năng phát triển du lịch của địa phương và của vùng. Nói đến bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa dòng họ gắn với sự phát triển bền vững vùng nghĩa là tôn tạo các di tích lịch sử văn hóa theo chương trình mục tiêu quốc gia chống xuống cấp các di tích lịch sử văn hóa, trong đó từ đường của mỗi dòng họ. Các di tích sau khi được bảo quản, trùng tu đã trở thành tài nguyên du lịch, khai thác các sản phẩm

du lịch hấp dẫn khách tham quan, đem lại lợi ích kinh tế cho địa phương. Điều quan trọng là các giá trị phi vật thể, vật thể của dòng họ được bảo tồn, góp phần duy trì tính liên tục không bị đứt quãng theo thời gian của văn hóa truyền thống dân tộc, biến các giá trị văn hóa truyền thống là điểm tựa để hòa nhập, phát triển với xu hướng toàn cầu hóa.

Trên quan điểm tiếp cận lý thuyết bảo tồn hiện đại của Sully (2013), nghiên cứu này sử dụng ba cách tiếp cận chủ yếu sau: bảo tồn dựa trên vật chất (Materials-based conservation), bảo tồn dựa trên giá trị (Values-based conservation) và bảo tồn dựa trên cộng đồng (Peoples-based conservation). Tiếp cận bảo tồn vật chất dựa trên nguyên tắc của giá trị phổ quát, liên quan đến hoạt động nghề nghiệp và đánh giá của giới chuyên gia về tính chất nội tại của di sản, ý nghĩa văn hóa, tiến trình ra quyết định từ trên xuống của hội đồng chuyên gia. Tiếp cận bảo tồn giá trị đặt trên giá trị được định hình bởi các bên liên quan (stakeholders): giá trị di sản, ý nghĩa văn hóa được đánh giá bởi chuyên gia với sự tư vấn của bên liên quan; tiến trình ra quyết định từ trên xuống bao gồm sự tham gia, tư vấn của chuyên gia và bên liên quan. Tiếp cận bảo tồn dựa vào cộng đồng đặt trên nguyên tắc tôn trọng cộng đồng: giá trị di sản, ý nghĩa văn hóa được xác định và quyết định bởi cộng đồng, và có sự kết hợp có hiệu quả từ phía nhà nước giúp cộng đồng nhận thức sâu sắc những vấn đề nội tại của họ, phát huy tiềm năng sẵn có và những nguồn lực nội sinh, tổ chức các hoạt động tương trợ lẫn nhau nhằm cải thiện các điều kiện kinh tế, văn hóa của cộng đồng.

3. Vài nét về dòng họ Nguyễn Tường - từ quan điểm bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa gia tộc

Bàn về văn hóa gia đình, gia tộc ở vùng đất Quảng Nam, không thể không nhắc đến cái nôi của các dòng họ như: họ Trần, họ Phùng, họ Nguyễn, họ Huỳnh, họ Bá... Trong đó, gia tộc Nguyễn Tường từ xa xưa nổi danh là một dòng họ khoa bảng, các thế hệ sau nhiều người đỗ đạt làm quan cho triều đình⁽²⁾. Dòng tộc này nguyên là Nguyễn Như, về sau đổi thành Nguyễn Văn, gốc ở xã Phúc Điền, tổng Hạ Bản, huyện Tống Sơn, phủ Hà Trung, trấn Thanh Hóa. Đến đời ông Nguyễn Văn Vân theo Nguyễn Ánh (sau này là vua Gia Long) có công trong sự nghiệp phục dựng lại nhà Nguyễn, ông đã đổi từ Nguyễn Văn sang Nguyễn Tường. Nguyễn Tường Vân làm quan trong triều đình nhà Nguyễn và chuyển gia đình đến sinh sống tại xã Cẩm Phô, huyện Diên Phước, phủ Điện Bàn, nay là phường Cẩm Phô, thành phố Hội An, tỉnh Quảng Nam (Trung tâm Quản lý bảo tồn di sản văn hóa Hội An, 2016). Nguyễn Tường Vân sinh hạ được ba người con trai, Nguyễn Tường Phổ là con trai thứ 3 của binh bộ thượng thư Nguyễn Tường Vân (Ngô Đức Thọ - Chủ biên, 2016). Vào năm Minh Mệnh thứ 19 (1838), ông được bổ vào làm ấm sinh trường Quốc tử giám. Năm Tân Sửu (1841) ông thi đỗ cử nhân kỳ thi Ân khoa. Năm Nhâm Dần (năm Thiệu Trị thứ 2 - 1842) ông thi đỗ đồng tiến sĩ kỳ thi Ân khoa. Sau đó Nguyễn Tường Phổ ra làm quan nổi tiếng liêm chính, công bằng, tính tình cao thượng, thương dân. Nguyễn Tường Phổ có con là Nguyễn Tường Tiếp nối nghiệp theo chí hướng của cha. Đến đầu thế kỷ 20, ba anh em nhà Nguyễn Tường, cháu gọi ông Nguyễn Tường Tiếp là ông nội, là những cây bút nổi danh, thành viên sáng lập chính của nhóm Tự lực văn đoàn vào năm 1932, gồm Nguyễn Tường Tam (bút danh Nhất Linh); Nguyễn Tường Long (bút danh là Hoàng Đạo) và Nguyễn Tường Lân (bút danh là Thạch Lam). Các nhà văn này cùng nhóm Tự lực văn đoàn được coi đã đặt nền móng cho nền văn học hiện đại Việt Nam.

Hiện nay, tại nhà thờ tộc Nguyễn Tường còn lưu giữ được những sắc phong của các đời vua Gia Long, Minh Mạng, Thiệu Trị, Tự Đức, Thành Thái, thời Nguyễn; lưu lại nhiều di cảo của Nguyễn Tường Phổ như thơ, chúc thư, câu đối, văn tế, bản thảo văn bia, hành thuật... và nhiều tư liệu khác liên quan đến hành trạng của các nhân vật trong gia tộc Nguyễn Tường. Đây là các

tư liệu minh chứng rõ nét cho những đóng góp, cống hiến của dòng họ với đất nước. Mặc dù hai thế kỷ trôi qua, những đóng góp của dòng họ Nguyễn Tường cho lịch sử, văn hóa Việt Nam cũng đã được nhìn nhận từ nhiều khía cạnh khác nhau.

4. Bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa dòng họ Nguyễn Tường, thành phố Hội An

4.1. Giá trị giáo dục

Giáo dục gia đình vốn thường được đề cập như là điểm khởi đầu của mọi sự giáo dục, song giáo dục dòng họ đóng một phần quan trọng trong giáo dục gia đình. Bởi dòng họ là một cấu trúc xã hội và có vai trò trong sự liên quan chặt chẽ mật thiết đối với gia đình, văn hóa gia đình. Nếu giáo dục gia đình là phương thức tồn tại, thì giáo dục dòng họ chính là phương thức củng cố và phát triển văn hóa gia đình.

Thứ nhất, dòng họ giáo dục ý thức về cội nguồn: Tất cả mỗi người được sinh ra từ nhiều vùng miền khác nhau, vùng đất nơi họ sinh ra, tình cảm thường nảy sinh từ mối quan hệ huyết thống, nó được hình thành trong tâm hồn, ký ức của mỗi thành viên. Mặc dù ở đâu, làm gì, có điều kiện kinh tế và vị thế xã hội ra sao, thì họ vẫn luôn hướng về cội nguồn nơi “chôn rau cắt rốn”. Bởi chính nơi đây, họ luôn cảm thấy được chở che, bình tâm về mặt tinh thần. Vì thế, trong thâm tâm mỗi thành viên trong gia đình, họ luôn ý thức được trách nhiệm của bản thân mình với tổ tông, dòng tộc. Dòng họ Nguyễn Tường thành phố Hội An thể hiện rất rõ nét về điều này. Hàng năm vào dịp giỗ tổ, hay mọi hoạt động trọng đại của dòng họ diễn ra, hội đồng gia tộc họ Nguyễn Tường đã thông tin đến ban liên lạc tới con cháu các phái, nhánh khắp nơi thậm chí nhiều người sinh sống và làm việc ở nước ngoài đều trở về cội nguồn để tri ân tiên tổ, hướng về cội nguồn. Do đó, năm nào tổ chức cũng rất đông và được sự tham gia, hưởng ứng cùng toàn thể con cháu trong tất cả các gia đình, dòng họ trở về nhà thờ họ để vinh quy bái tổ, công đức tại đền thờ nhằm tỏ lòng thành kính với tổ tông. Suốt thời gian khảo sát nhóm nghiên cứu đã có dịp tiếp xúc, trao đổi với nhiều người trong dòng họ Nguyễn Tường ở nhiều độ tuổi, công việc khác nhau. Từ tộc trưởng của dòng họ, những người về hưu, những người làm công tác dòng họ, những người làm biển, buôn bán và đến tầng lớp thanh, thiếu niên v.v... Tất cả họ đều rất vui mừng trải lòng khi được hỏi về điều này. Niềm vui ấy không chỉ biểu hiện sự niềm nở trên khuôn mặt mà còn những hiểu biết khá tường tận của mỗi người về dòng họ mình mỗi khi được hỏi: “Con cháu dòng họ Nguyễn Tường chúng tôi chủ yếu sinh sống, lao động ở Hội An, mỗi dịp tết đến xuân về hay hàng năm vào dịp giỗ họ, xuân tế, tảo mộ tại nhà thờ tộc, tất cả con cháu các nhánh trung chi, tiểu chi đều trở về cội nguồn để tri ân tổ tiên, hướng về cội nguồn, tất cả mọi người ai cũng ý thức được điều này. Do đó, năm nào tổ chức cũng rất đông và được sự tham gia, hưởng ứng cùng toàn thể con cháu trong tất cả các gia đình, dòng họ, con cháu trở về nhà thờ họ để vinh quy bái tổ, công đức tại đền thờ nhằm tỏ lòng thành kính, biết ơn tổ tông” (Nguồn: PV Nam 73 tuổi, dòng họ Nguyễn Tường). Có được ý thức về cội nguồn và niềm tự hào này, do phần đông là những người ở nhà thường xuyên gắn với việc sinh hoạt dòng họ, những người xa quê hương như những kiều bào sinh sống ở nước ngoài, mỗi dịp như thế lại trở về tham gia đầy đủ bên gia đình, dòng họ. Mỗi khi những hoạt động của dòng họ diễn ra, thì đầu tiên trưởng tộc và các cụ cao tuổi là những người hiểu biết tường tận về lịch sử của dòng họ, thường ôn lại nguồn gốc, sự hình thành dòng họ và nhắc nhở các thế hệ con cháu hôm nay phải luôn tưởng nhớ tới công lao của các vị “tiên công” trong dòng họ. Do đó, dù sống xa quê hay tại quê nhà, mỗi người con ở dòng họ Nguyễn Tường luôn ý thức được điều này. Chính việc ý thức về cội nguồn mà dòng họ tạo ra giúp cho mỗi thế hệ trong gia đình, đặc biệt là thế hệ trẻ luôn ý thức được lòng tự hào về cội nguồn gia tộc. Đồng thời ý thức được trách nhiệm, bổn phận của mình đối với những thành

quả, giá trị mà cha ông để lại. Để từ đó họ luôn tôn trọng các giá trị, sức lao động mà tổ tiên đã xây dựng nên. Chính vì vậy, trong bối cảnh hiện nay ý thức về cội nguồn, tổ tông ngày càng có ý nghĩa hơn bao giờ hết.

Ý thức cội nguồn còn thông qua việc biên soạn gia phả. Có thể nói gia phả là một trong những bảo vật đặc biệt quan trọng của dòng họ. Việc biên soạn gia phả không những cần thiết mà còn có ý nghĩa đặc biệt quan trọng để con cháu đời sau biết về tổ tông, hiểu rõ được nguồn gốc cũng như sự liên hệ thân sơ trong dòng họ mình. Do đó, yêu cầu người ghi chép gia phả phải liên tục, rõ ràng. Ngoài việc ghi chép những thông tin về thân thế sự nghiệp của từng cá nhân các đời: tên tuổi, tên húy, tên hiệu, ngày sinh, ngày kỵ húy, địa điểm mộ táng v.v... để con cháu biết, mà theo đó lo thờ phụng. Tộc trưởng họ Nguyễn Tường cho biết: “Gia phả giúp chúng tôi nhớ ngày giỗ của tổ tiên, ông bà, cha mẹ. Sau đó trao truyền cho con cháu biết nguồn gốc gia tộc từ đâu đến đâu, họ hàng trên dưới gần xa như thế nào, nhờ có gia phả mà con cháu đời sau hiểu được tường tận cội nguồn tổ tông của mình” (Nguồn: tư liệu điền dã 06/2022). Gia phả không chỉ quan tâm đến nguồn gốc, ngày giỗ hay địa điểm mộ táng của người đã khuất mà gia phả còn chứa đựng nhiều ý nghĩa sâu xa, đối với mỗi gia đình, dòng họ nói riêng thì việc biên soạn gia phả, đặc biệt làm tăng lòng hiếu kính, biết ơn của hậu thế với tiền nhân.

Thứ hai, dòng họ giáo dục ý thức về tình đoàn kết, cố kết trong gia đình, dòng họ: Ai cũng nhận thấy rằng, xưa kia đời sống của mỗi gia đình, dòng họ hầu như đều thiếu thốn về vật chất, cùng với chiến tranh kéo dài. Có nhiều dòng họ phải cải tên, đổi họ để tránh sự truy sát của kẻ thù. Dòng họ Nguyễn Tường cũng không phải là một trường hợp ngoại lệ, thế nhưng không có khó khăn nào có thể chia rẽ, ngăn cản được tính cố kết trong cộng đồng dòng họ. Do đó, nhờ ý thức về tình đoàn kết, cố kết cộng đồng trong truyền thống mà các dòng họ ở đây tồn tại mãi đến ngày hôm nay. Song ý thức này còn thể hiện rõ trong đời sống hiện nay, tình đoàn kết, gắn bó giữa các thành viên trong gia đình với cộng đồng dòng họ, quê hương ngày càng được chú trọng. Đặc biệt, những kiều bào sinh sống ở nước ngoài, họ luôn có tâm niệm hướng về quê hương, hàng năm thông qua các hoạt động góp quỹ ủng hộ các hoạt động cho dòng họ. Những người định cư lâu năm cũng cố gắng sắp xếp thời để trở về quê hương dòng họ vào những dịp đặc biệt như giỗ họ. Chính vì vậy, trong thời bình cũng như thời chiến, truyền thống đoàn kết của dòng họ không bị mai một, mà trên cơ sở đó còn thể hiện rõ nét hơn ý thức về sự cố kết trong cộng đồng gia tộc ngày càng trở nên mạnh mẽ.

Thứ ba, dòng họ giáo dục truyền thống hiếu học: Tinh thần hiếu học của dòng họ người Việt là cái nôi xuất phát từ trong gia đình, gia tộc. Từ xưa các dòng họ người Việt ở Quảng Nam luôn quan tâm, đề cao công tác khuyến học, khuyến tài. Xưa kia khuyến học có ruộng học điền, khuyến học được dòng họ tôn vinh giữa đình làng. Ngày nay, khuyến học dòng họ vẫn còn được đề cao, bởi hiện nay sự giao thoa văn hóa ngày càng phát triển, cùng với sự phục hưng dòng họ đang ngày một trở dậy mạnh mẽ, thì giáo dục dòng họ càng có ý nghĩa cấp thiết. Dòng họ Nguyễn Tường vẫn luôn giữ truyền thống “tôn sư trọng đạo”, bằng việc hàng năm tôn vinh nhân tài và đề cao việc học tập cho con cháu. Dòng họ có quỹ khuyến học – khuyến tài, đa dạng những hình thức khuyến khích nhằm thúc đẩy ý thức học hành cho mọi thành viên. Trước đây vào dịp giỗ họ, hay bắt đầu năm học mới, dòng họ Nguyễn Tường đều tổ chức “tết khuyến học” cho toàn thể con cháu và những thầy cô có thành tích xuất sắc trong giảng dạy. Ngoài thưởng bằng tiền, đồ dùng học tập, dòng họ còn động viên bằng những lời ngợi ca thành tích học tập của con cháu trước toàn thể dòng họ.

Dòng họ giáo dục đạo lý “uống nước nhớ nguồn” giúp cho con cháu nhận thấy được công lao tiên tổ và lòng tự hào về dòng họ. Ý kiến khác cho rằng nhằm giáo dục nhân cách,

văn hóa ứng xử trong gia đình cho toàn thể thế hệ con cháu và ý kiến còn lại là để nâng cao trách nhiệm của mỗi thành viên trong gia đình, trong quan hệ cộng đồng dòng họ (Nguồn: Tư liệu điền dã 6/2022). Với kết quả trên, chúng ta có thể nhận định rằng, vai trò của dòng họ trong việc giáo dục các chuẩn mực truyền thống cho mỗi cá nhân đã góp phần khơi dậy những giá trị, những đạo lý truyền thống nhân văn tốt đẹp của dân tộc Việt.

4.2. Giá trị tinh thần và tính cố kết cộng đồng

Trước hết, biểu hiện trong đời sống hằng ngày, dòng họ Nguyễn Tường thường xuyên chia sẻ lẫn nhau từ việc ma chay, cưới hỏi, thăm hỏi những lúc ốm đau, hoạn nạn. Dòng họ Nguyễn Tường là nơi thể hiện những giá trị văn hóa tinh thần phong phú, tình “*tương thân, tương ái*” luôn được đề cao trong đời sống hằng ngày. Xưa kia, tinh thần đó biểu hiện ở việc các dòng họ giúp đỡ, hỗ trợ lẫn nhau trong việc khai hoang lập làng. Ngày nay, tiếp nối truyền thống đó hiện nay trong mọi hoạt động của cuộc sống thường nhật luôn có sự hiện diện của anh em, nội tộc. Dòng họ không chỉ tham gia, giúp đỡ việc hiếu hỉ mà còn là nơi chia sẻ nỗi buồn, sự mất mát cùng gia quyến khi có người thân qua đời, đó là con cháu trong dòng họ đến chia sẻ nỗi buồn, ngoài những lời động viên, thăm hỏi, anh em nội tộc còn thay nhau thức trực cùng gia quyến. Ngoài ra, dòng họ Nguyễn Tường là chỗ dựa về tinh thần cho tất cả mọi thành viên lúc ốm đau, hoạn nạn. Nếu trong dòng họ có người không may gặp rủi ro, ốm đau thì đại diện dòng họ đến thay mặt hỏi thăm, tùy lòng hảo tâm thường động viên mỗi hoàn cảnh từ 100 nghìn đến 200 nghìn đồng. Từ việc làm của dòng họ một mặt đã phần nào an ủi, động viên tinh thần của các gia đình, mặt khác tạo cho các gia đình luôn đón nhận được sự sẻ chia, yêu thương từ phía người thân, họ hàng.

Trong đại dịch covid 19: Có thể nói trong hai năm gần đây (2020 -2021), đại dịch covid 19 ảnh hưởng nặng nề nhất tại thành phố du lịch Đà Nẵng và tỉnh Quảng Nam, trong đó thành phố Hội An đã ảnh hưởng trầm trọng các ngành kinh tế bị tác động tiêu cực, doanh nghiệp thua lỗ, công nhân, lao động mất việc làm. Hoạt động tham quan du lịch phải tạm dừng trong thời gian có dịch hoặc hoạt động cầm chừng khi dịch bệnh cơ bản được kiểm soát. Vì thế, các chỉ tiêu du lịch đều sụt giảm so với năm trước và đạt thấp nhất trong vòng 10 năm qua. Với tinh thần “*một miếng khi đói bằng một gói khi no*”, trong lúc khó khăn, người Hội An đã có rất nhiều việc làm cụ thể để hỗ trợ cho nhau. Chính sự đùm bọc, sẻ chia của cộng đồng là nguồn động viên để Hội An vượt qua cơn đại dịch này.

Hội An trong tâm điểm dịch đã đùm bọc, chia sẻ lẫn nhau từ miếng cơm, manh áo đến gói mì, chai nước. Điều đó thể hiện tình đồng bào, nghĩa cử đồng bào trong lúc khó khăn. Trong bối cảnh đại dịch Covid diễn ra, khi các ổ dịch đang bùng phát trên khắp cả nước, mỗi thành viên trong gia đình, dòng họ Nguyễn Tường có vai trò, vị trí rất quan trọng trong công tác phòng chống, khoanh vùng, đẩy lùi dịch bệnh,... Nhằm phát huy vai trò, trách nhiệm của gia đình, dòng họ trong việc phổ biến, tuyên truyền nâng cao nhận thức của mỗi cá nhân tự giác chấp hành các yêu cầu, biện pháp phòng, chống dịch bệnh Covid-19. Mọi thành viên trong dòng họ tham gia có trách nhiệm trong các hoạt động phòng, chống dịch như kịp thời phát hiện, phản ánh những hành vi, thông tin sai phạm đến các cơ quan chức năng trên địa bàn cư trú để có biện pháp xử lý. Đồng thời chia sẻ, động viên, hỗ trợ kịp thời các gia đình gặp khó khăn do ảnh hưởng của dịch bệnh. Trước tình hình dịch bệnh phức tạp, Hội đồng gia tộc của dòng họ Nguyễn Tường vận động bà con Việt Kiều đang sinh sống ở nước ngoài như Úc, Cannada, đồng lòng góp tiền hỗ trợ những gia đình trong họ gặp khó khăn do ảnh hưởng của Covid-19. Anh Nguyễn Tường Hưng sinh sống tại Hội An, là con cháu dòng họ Nguyễn Tường ghi nhận: “Nhận được món quà hỗ trợ mỗi gia đình khó khăn, mất việc làm 1

triệu đồng của gia tộc chúng tôi rất xúc động. Đây là nguồn cội để chúng tôi luôn nhớ về tổ tiên, dòng họ, thêm động lực để chúng tôi vượt qua khó khăn trong dịch bệnh". Tộc trưởng dòng họ Nguyễn Tường cũng cho biết thêm: "Qua sơ bộ nắm bắt tình hình, có những gia đình cả nhà bị nhiễm Covid-19, có một số gia đình thất nghiệp đã 3 tháng, nguồn thu nhập không có, cực kỳ khó khăn về nhiều mặt. Mỗi món quà của dòng họ là tấm lòng, tình cảm dành tặng cho những thành viên của dòng họ. Chúng tôi đang tiếp tục huy động con cháu sinh sống ở nước ngoài đóng góp vào quỹ hỗ trợ phòng chống dịch Covid-19 của dòng họ" (PVS, Nam 70 tuổi - tộc trưởng dòng họ Nguyễn Tường, Hội An). Như vậy, dòng họ Nguyễn Tường đã tích cực chia sẻ, động viên, hỗ trợ kịp thời các gia đình gặp khó khăn do ảnh hưởng của dịch bệnh, phát huy tinh thần *tương thân - tương ái*, tạo sức mạnh đoàn kết trong cộng đồng tộc họ. Trên một phương diện khác, dịch bệnh cũng là cơ hội để các thành viên được tìm về với giá trị gia đình, dòng họ có thời gian gần gũi với cha mẹ, con cái, anh em họ hàng nội tộc. Điều này cũng tạo điều kiện gắn kết các thành viên trong gia đình, là chỗ dựa tinh thần vững chắc cho mỗi cá nhân. Chính sự yêu thương, tinh thần trách nhiệm của mỗi người trong gia đình, gia tộc Nguyễn Tường đã trở thành nguồn sức mạnh to lớn, góp phần không nhỏ trong công cuộc phòng, chống, đẩy lùi dịch bệnh tại địa phương.

Bên cạnh đó, tính cố kết dòng họ còn được thể hiện vào ngày *giỗ họ, tảo mộ, xuân tế* diễn ra, không chỉ những thành viên sinh sống tại quê hương, mà tất cả những thành viên sinh sống ở khắp các tỉnh thành đều trở về cội nguồn để tưởng nhớ đến tổ tiên, công đức cho dòng họ. Đây là một trong những hoạt động có từ xưa tới nay, nhưng mấy năm trở lại đây hoạt động này càng phát triển mạnh mẽ cho nên được gọi là "phong trào" trở về cội nguồn. Việc trở về cội nguồn, tôn kính tổ tiên của các dòng họ là dịp con cháu cũng cố và thắt chặt mối quan hệ tình cảm anh em, họ hàng, tình đoàn kết, cố kết trong dòng tộc. Từ hoạt động này đã tạo ra mối liên kết gắn bó chặt chẽ giữa cá nhân với cộng đồng dòng họ.

Hơn nữa, dòng họ tạo ra sự cố kết giữa dòng họ này với dòng họ khác. Ngoài dòng họ Nguyễn Tường, Hội An hiện có hàng trăm dòng họ khác nhau. Mỗi dòng họ có những nét văn hóa đặc trưng riêng. Hàng năm dòng họ Nguyễn Tường cùng nhau đóng góp sức người, sức của để cùng duy trì các hoạt động của thành phố Hội An như hoạt động phong trào xây dựng tộc họ văn hóa, phong trào xây dựng phát triển kinh tế địa phương, phong trào vì cộng đồng. Mặc dù không thể phủ nhận vai trò của những dòng họ còn lại, tuy nhiên mỗi dòng họ có những đóng góp nhất định trên các bình diện khác nhau. Hàng năm các hoạt động chung tay góp sức của Hội đồng tộc họ, Ban khánh tiết các dòng họ ở Hội An được duy trì và mang lại hiệu quả cao, chính vì vậy tính cố kết cộng đồng dòng họ đóng một vai trò hết sức quan trọng. Nó tạo ra mạng lưới xã hội là sợi dây gắn kết từ mỗi cá nhân, gia đình, dòng họ thành cộng đồng phường xã. Như vậy, dòng họ tạo ra sức mạnh cố kết cộng đồng trên mọi hoạt động của văn hóa dòng họ, chính yếu tố này đã mang lại kết quả cho sự duy trì và phát triển dòng họ Nguyễn Tường nói riêng và các dòng họ ở Hội An nói chung.

4.3. Giá trị đạo đức

Khi nghiên cứu về giá trị đạo đức, Ngô Toàn (2009) có bài nghiên cứu khá sâu sắc bàn về các khía cạnh của giá trị đạo đức của con người, giá trị đạo đức của một hiện tượng xã hội, tác giả đề cập: "Giá trị đạo đức là những chuẩn mực, những khuôn mẫu lý tưởng, những quy tắc ứng xử nhằm điều chỉnh và chuẩn hoá hành vi con người". Dựa trên quan điểm này chúng tôi đề cập đến giá trị đạo đức của dòng họ Nguyễn Tường thông qua những quy tắc, hành vi ứng xử của mỗi thành viên đối với gia đình, dòng họ.

Có thể nói, trải qua quá trình hình thành, tồn tại và phát triển, tính đến thời điểm hiện nay dòng họ Nguyễn Tường đã trải qua 12 đời, hơn 200 năm. Quá trình đó dòng họ đã tạo

dựng được các giá trị đạo đức truyền thống quý báu. Đó là truyền thống thờ phụng tổ tiên, ông bà biểu hiện ở việc bảo quản nhà thờ, tôn tạo mồ mã tổ tiên, nghi thức tế tự rất chu đáo. Không chỉ dòng họ, mà tất cả các gia đình luôn chú trọng, quan tâm đến đời sống tâm linh, gia đình nào cũng có bàn thờ gia tiên đặt ở nơi trang trọng nhất trong ngôi nhà. Vào các ngày trọng đại trong năm như: giỗ tổ, giỗ cố can, chạp mả, tế xuân, ngày rằm, mồng một hàng tháng, các vật phẩm chay được dâng cúng lên ban thờ tổ. Vậy câu hỏi được đặt ra là theo ông (bà) việc thờ cúng tổ tiên ở dòng họ đã tác động và ảnh hưởng như thế nào tới việc thờ cúng tổ tiên trong các gia đình hiện nay? Phần lớn tất cả mọi người đều chung câu trả lời: Các gia đình hiện nay đều thực hành tín ngưỡng thờ cúng tổ tiên, khi chúng tôi còn nhỏ đã thấy bố mẹ, ông bà thực hành nghi lễ này và nghi lễ này được duy trì từ đời này sang đời khác. Ngoài việc thành kính tổ tiên, hầu như hằng năm con cháu mỗi gia đình, dòng họ Nguyễn Tường tưởng nhớ những người đã khuất, bằng việc chăm lo xây cất, tôn tạo, sửa sang mồ mã của ông bà, tổ tiên. Việc tế tự không chỉ cầu cho linh hồn được siêu thoát mà còn ghi nhớ công ơn sinh thành của tiên tổ (Nguồn: Tư liệu điền dã 6/2022). Do đó, tín ngưỡng thờ cúng tổ tiên với đạo lý “uống nước nhớ nguồn” dần dần trở thành “đạo hiếu”. Đạo hiếu là cái gốc hình thành nên nhân cách của mỗi một con người. Đặng Phương Kiệt (2006, tr.19) đã viết: *“Trong thờ cúng tổ tiên, ý thức về sự truyền nối của dòng họ, gia tộc và gia đình đạt tới một trình độ đạo lý rất cao, thậm chí trở thành một đạo lý nền tảng của đời sống con người”*. Như vậy, tín ngưỡng thờ cúng tổ tiên của dòng họ Nguyễn Tường, một mặt vừa mang yếu tố tâm linh, mặt khác đã góp phần tạo ra những giá trị đạo đức truyền thống như lòng hiếu thảo, lòng nhân ái, sự tôn kính, biết ơn công lao của tiên tổ - ông bà đã sinh thành, nuôi dưỡng. Các giá trị, chuẩn mực này đã tác động rất lớn tới văn hóa của mỗi cá nhân. Chính những chuẩn mực và hành vi ứng xử này luôn được ông bà - cha mẹ trao truyền, dạy bảo cho con cháu qua mỗi thế hệ trong gia đình.

5. Kết luận

Quá trình tồn tại và phát triển, văn hóa dòng họ Nguyễn Tường thành phố Hội An, đã tác động không nhỏ đến nhân cách, lối sống, cách ứng xử của mỗi thành viên, văn hóa của mỗi gia đình. Đồng thời, suốt quá trình tồn tại dòng họ đã tạo ra những giá trị văn hóa dòng họ chuẩn mực sâu sắc như: giá trị nhân văn thông qua đạo lý “uống nước nhớ nguồn”, tinh thần “lá lành đùm lá rách”; giá trị đạo đức với nguyên tắc chuẩn mực “nề nếp gia phong”; giá trị giáo dục - giáo dục ý thức về cội nguồn, tình cố kết trong gia đình, dòng họ. Đây là những giá trị nhân văn cao đẹp, cần giữ gìn của văn hóa gia tộc, trong bối cảnh của sự giao thoa văn hóa, biến đổi các giá trị văn hóa ngày càng diễn ra phức tạp như hiện nay. Những giá trị này nếu được bảo tồn và phát huy hơn nữa, nó càng có sức mạnh to lớn, mang lại giá trị văn hóa bền vững cho cộng đồng dòng họ Nguyễn Tường nói riêng và di sản văn hóa Hội An nói chung trong không gian phát triển kinh tế xã hội đương đại. Do vậy, dòng họ, văn hóa dòng họ Nguyễn Tường là tấm gương phản chiếu những hiện tượng văn hóa - xã hội tích cực, cần phải phát huy trong từng giai đoạn lịch sử xã hội, đặc biệt là trong bối cảnh xã hội hiện nay.

Chú thích:

(1) Vùng kinh tế trọng điểm miền Trung bao gồm 5 tỉnh, thành phố: Thừa Thiên Huế, Đà Nẵng, Quảng Nam, Quảng Ngãi và Bình Định.

(2) Theo như gia phả tộc Nguyễn Tường cho biết: Người con trưởng của cụ Nguyễn Tường Vân là Phó bảng Nguyễn Tường Vĩnh, người con thứ là Tiến sỹ Nguyễn Tường Phở - từng làm quan đốc học Quảng Nam và Hải Dương dưới thời vua Thiệu Trị, được lưu tại Nhà thờ nhánh 1 họ Nguyễn Tường, tp Hội An.

Tài liệu tham khảo

Đảng Cộng sản Việt Nam (2021). *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập 1, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội.

Đặng Phương Kiệt (2006). *Gia đình Việt Nam - các giá trị truyền thống và những vấn đề tâm - bệnh lý xã hội*. Nxb Lao động.

Gia phả dòng họ Nguyễn Tường. Lưu giữ tại nhà thờ tộc Nguyễn Tường nhánh 1. Đường Nguyễn Thị Minh Khai, khối Hoài Phô, phường Cẩm Phô, TP Hội An.

Ngô Đức Thịnh - chủ biên (2010). *Những giá trị văn hóa truyền thống Việt Nam*. Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.

Ngô Đức Thọ - chủ biên (2006). *Các nhà Khoa bảng Việt Nam 1075 – 1919*. Nxb Văn học.

Ngô Toàn (2009). *Giá trị đạo đức – giá trị bản thân và giá trị xã hội*. Truy cập tại <http://www.Chungta.com>, ngày 01/4/2022.

Nguyễn Thị Hạnh (2022). Nguồn tư liệu điển dã tại dòng họ Nguyễn Tường, Tp Hội An.

Quang Minh, Nguyễn Thị Thu Trang (2012). Vai trò của cộng đồng nhìn từ góc độ bảo tồn di sản văn hóa. *Tạp chí Di sản văn hóa*, số 4, tr 3-4.

Sully, D. (2013). Conservation theory and practice: Materials, values, and people in heritage conservation. *The international handbooks of museum studies*, 293-314.

Thủ tướng Chính phủ (2014). *Quyết định số 1874/QĐ-TTg ngày 13/10/2014 của Thủ Tướng Chính phủ về Phê duyệt Quy hoạch tổng thể phát triển kinh tế - xã hội vùng Kinh tế trọng điểm Miền Trung đến năm 2020, định hướng đến năm 2030*.

Tộc ước dòng họ Nguyễn Tường lưu giữ tại nhà thờ tộc họ Nguyễn Tường, Tp Hội An.

Trung tâm Quản lý bảo tồn Di sản văn hóa Hội An (2016). *Di sản Hán Nôm Hội An*, tập 2, Tư liệu lưu trữ của dòng họ Nguyễn Tường.